

ea s-a pustiit". Inainte de a fi vorba de neam, această iubire se fondează pe temeiul însuși al întrupării Cuvîntului (Logosului) în istorie și nu sînt, deci, de mirare sugestiile biblice.

Celui care ar suspecta această poezie de tentă didactică i se poate răspunde că suspiciunea e cum nu se poate mai îndreptățită. Ba mai mult: mina didactică e detectabilă la diversele paliere ale textului, de la retorică și pînă la marcarea convențională a unor figuri, locuri, ipostaze. Morala — fără moralism — e atît de însemnată și limpede cîteodată, încît suflul liric transcede voit sfera artisticului, cerîndu-se abandonat. Ceea ce autorul *Imnelor iubirei* și face, întîlnindu-se dialectic atît cu inocența înaltă a primilor poeți români, cît și cu valorile de excepție ale liricii moderne.

REFERINTE BIBLIOGRAFICE

1. *Viața Românească*, 1983, nr. 12.
2. *Ramuri*, 1984, nr. 9.
3. Paleologu Al. *Alchimia existenței*. — București, 1983.

EUGEN COȘERIU,
membru de onoare
al A. Ș. a Moldovei,
profesor doctor
(Tübingen)

LINGVISTICA: STAREA EI ACTUALĂ*

0.1. Contrapunerea dintre așa-zisa lingvistică tradițională și așa-zisa lingvistică structurală (sau „funcțională”), care se simțea așa de bine acum aproximativ douăzeci de ani, azi se poate socoti ca fiind în mare măsură tranșată. Reprezentanții lingvisticii tradiționale au acceptat, fie tacit, fie în mod explicit, multe concepte ale structuralismului, pe cînd structuraliștii au descoperit în școlile tradiționale începuturile noțiunilor structuraliste. A devenit clar, de asemenea, că obiectele cercetării, atît ale partizanilor tradiției, cît și ale structuraliștilor, sînt domenii ce nu se exclud reciproc, ci sînt mai curînd niște fenomene glotice de natură diferită. Istoricii limbii recunosc acum descriptivismul ca o tratare cu adevărat științifică a limbii, acesta generînd, la rîndul său, multe idei prețioase pentru studierea ei istorică: structuralismul a devenit — dacă nu chiar „istoric”, apoi cel puțin „diacronic”. În plus, contradicțiile de altă dată s-au dovedit a fi nu chiar atît de profunde cum părea: în realitate era vorba de două nivele diferite ale structurii glotice (norma și sistemul limbii) sau de două feluri de a aborda problema (studierea istorică și cea descriptivă a limbii), care, totuși, în ambele cazuri se refereau la una și aceeași sferă a limbilor concrete, langues.

0.2. Cu mult mai radicală este contrapunerea dintre cele trei direcții, care se pot considera caracteristice pentru starea științei despre limbă: lingvistica structural-funcțională, lingvistica generativ-transformațională și lingvistica textului. Ultima, deși e mai tînără decît celelalte două direcții și se află în faza sa incipientă, totuși, din punct de vedere teoretic, din punctul de vedere al modului cum abordează problema și al pretențiilor sale, trebuie pusă alături de primele două. Distincțiile dintre aceste trei direcții sînt cu mult mai principiale, deoarece nu mai este vorba de sferele juxtapuse sau subordonate ierarhic una alteia ale unei limbi și deoarece fiecare din aceste direcții are, într-o măsură mai mare sau mai mică, pretenții de exclusivitate. Lingvistica structural-funcțională ignorează o parte considerabilă a problematicii de care se ocupă lingvistica generativ—transformațională sau prezintă această problematică ca fiind nelingvistică; pe de altă parte, ar dori să abordeze problematica textului cu ajutorul propriilor categorii și metode. Lingvistica generativ-transformațională are pretenția de a se substitui celei structural-funcționale în domeniul descrierii limbilor, iar pe de altă parte, tot ea ar dori, fie și parțial, să elaboreze regulile

* Nota redacției: În traducere românească se publică pentru prima dată, după versiunea rusă: Э. Кошеру. *Современное положение в лингвистике*// Известия Академии Наук СССР. Серия литературы и языка, т. 36, 1977, nr. 6, p. 514—521. Datele originalului: *Die Lage in der Linguistik*// Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft, Vorträge IX [Innsbruck, 1973].

de generare și explicare a textelor. În mod analog se prezintă și lingvistica textului (la care se pot clasa și încercările de a crea o lingvistică bazată pe situație), în măsura în care se autopercepe ca o modalitate de a aborda toate problemele lingvistice prin prisma noțiunii de text.

0.3. Într-o asemenea situație am vrea, pe de o parte, să stabilim distincțiile teoretico-metodice dintre cele trei direcții și, pe de alta, să arătăm cum aceste contradicții pot (de fapt, trebuie) să fie tranșate. În acest scop vom face deosebire, mai întâi, între nivelele limbii în genere, iar pe urmă vom formula o serie de teze referitoare la aceste nivele și concomitent la cele trei direcții principale, ale lingvisticii moderne.

1.1. Aici trebuie să facem deosebire între vorbire în genere, limbă concretă și text. Într-adevăr limba (langage) este activitatea generală a omului ce se desfășoară în conformitate cu anumite tradiții istorice ale comunităților glotice și după niște reguli individuale (într-o anumită „situație”). De aici și delimitările preconizate de noi: vorbirea reprezintă limba ca activitate general umană; tradițiile istorice ale vorbirii adoptate în comunitățile glotice ce s-au constituit în cursul istoriei se prezintă ca limbi concrete (limbi istorice, dialecte etc.), iar un act de vorbire sau o serie de acte de vorbire coerente, realizate de un individ într-o anumită situație formează un text (oral sau scris).

1.2. Cu toate că vorbirea se realizează pe baza limbilor concrete, ea conține nu numai ceea ce le este propriu acestora, deoarece ea se bazează în același timp pe principiile gândirii și pe «cunoașterea lumii» (inclusiv cea a «lucrurilor») în ansamblu. În silogismul *Francezii sînt numeroși — Pierre e francez — *Pierre e numeros* ultima judecată pare a fi „inadmisibilă”, însă nu din punctul de vedere al unei limbi concrete (adică nu din cauza că, după cum se crede uneori, adjectivul *numeros* nu poate să se lege pe baze predicative de substantive de tipul *Pierre*), ci din cauze glotice generale, și anume de aceea că o asemenea expresie este contradictorie din punct de vedere logic, fiind echivalentă cu afirmația „Un francez înseamnă mulți francezi”. La drept vorbind, „inadmisibilitatea” unor asemenea expresii, care, ca atare, nu are nimic comun cu „incorectitudinea” în termenii unei limbi concrete, se referă nu numai la limba dată, ci la oricare altă limbă, și aceasta din exact același punct de vedere. Expresiile de tipul *soare, lună*, nefiind nume proprii, se socot denumiri individuale pe baza aceleiași „cunoașteri a lumii”; expresiile de tipul *prost ca un gard* sau *deștept ca un gard* ce există în diferite comunități (fără ca acestea să coincidă totuși cu comunitățile glotice) sînt echivalente datorită părerii curente despre „lucruri”. Cît privește textul deși limbile concrete se realizează în texte, un text nu trebuie să aparțină numai unei singure limbi, fiind destul de răspîndite și textele multilingve. În afară de aceasta, textele sînt condiționate situativ, ceea ce nu este valabil pentru limbile concrete, acestea urmînd «tradițiile textuale» ce nu aparțin unei limbi date: așa, bunăoară, o povestire, o comunicare etc. sînt tipuri generale de texte, ce nu se lasă definite în termenii unei limbi concrete. De aceea, „adevărate” sau „false” pot să fie doar textele, nu și limbile. Din punctul de vedere al unei limbi date textul poate să fie doar „corect” sau „incorect” (adică poate să corespundă sau să nu corespundă tradiției).

2. Tezele noastre privitoare la cele trei nivele și la cele trei direcții ale lingvisticii contemporane vor fi următoarele:

a) pentru cele trei nivele trebuie adoptate categorii funcționale diferite (categoriile vorbirii, categoriile limbilor, categoriile textului);

b) fiecareia dintre cele trei nivele îi corespunde un nivel special al conținutului glotic („nivel semantic”), și anume: desemnarea, semnificarea și sensul (*designatio, significatio, sensus*);

c) cele trei direcții de bază ale lingvisticii contemporane corespund celor trei nivele, deci, celor trei criterii semantice distinse de noi, adică: gramatica generativ-transformațională corespunde vorbirii în genere, prin urmare, desemnării; lingvistica funcțional-structurală corespunde limbilor concrete, prin urmare, semnificării; lingvistica textului corespunde textului, prin urmare, sensului;

d) cele trei direcții ale lingvisticii contemporane se completează reciproc, fiind la fel de justificate, cu condiția să nu iasă din limitele propriilor domenii.

În cele ce urmează vom încerca să examinăm mai îndeaproape și să fundamentăm aceste teze.

3.1.1. Cu părere de rău, categoriile vorbirii sînt deseori confundate cu categoriile limbilor concrete. Astfel, categoriile funcționale „agent” și „instrument” vizează vorbirea în genere, și, viceversa, categoriile „caz instrumental” sau „număr plural” vizează limbi concrete. În realitate orice limbă poate exprima categoriile „agent” și „instrument” cu ajutorul unor categorii glotice cu totul diferite. Astfel, în unele limbi agentul poate apărea sub formă de subiect (*Caesar Pompeium vicit*), de agentiv (*Pompeius a Caesare victus est*), precum și sub multe alte forme. Construcția *cu X* poate exprima instrumentul (*Ion taie pîinea cu cușitul*), dar faptul acesta n-o transformă într-o construcție cu cazul instrumental, întrucît aceeași construcție poate să exprime și alte funcții ale vorbirii (de exemplu, *Omul cu arma* sau *Ion merge la plimbare cu Petru*). De aceea categoriile „agent”, „obiect”, „instrument”, „pluralitate” ș. a. m. d. trebuie să fie net delimitate de unele categorii ca „agentivul”, „obiectivul”, „instrumentalul”, „pluralul” ș. a. m. d. Acestea din urmă există doar în anumite limbi și numai atunci, cînd aceste limbi au forme specifice menite să le exprime. Nu este deloc necesar de a exprima în orice limbă toate categoriile posibile ale vorbirii, iar cu ajutorul aceluiași categorii glotice ar fi practic imposibil. Din contra, fiecare limbă exprimă doar un număr limitat de categorii ale vorbirii, număr ce-i este caracteristic sub raport atît cantitativ, cît și calitativ. Categorii diferite se pot deseori asocia într-o singură categorie a unei limbi concrete, iar multe dintre ele (și nu întotdeauna aceleași) nu se exprimă deloc prin mijloace de limbă, fiind puse pe seama contextului și a situației comunicării. Astfel, limba latină exprimă pluralitatea din fraza *Homines dicunt* „Oamenii spun” cu ajutorul numărului plural atît al substantivului, cît și al verbului. Alte limbi ar putea să creeze, pentru redarea aceluiași gând, construcții ca *Homo homo dicere*, *Homo dicere dicere*, *Homines dicere*, *Homo dicitare*, *Homo dicunt*. În asemenea limbi fie că nu există numărul plural, fie că îl are numai substantivul sau numai verbul. Și dacă o limbă oarecare creează pentru aceeași situație ceva în felul lui *Homo dicere* sau *Homo dicit*, înseamnă că ea nu exprimă deloc pluralitatea, categoria dată redîndu-se exclusiv prin context și prin situația vorbirii.

3.1.2. Și mai puțină distincție se face între categoriile textului și categoriile limbilor concrete. Astfel, cînd e vorba de modalitățile de expri-

mare a modului imperativ, deseori printre ele figurează și expresiile de tipul *Trebuie să mergi, Ai să mergi?* În realitate ele nu exprimă deloc modul imperativ, care este categorie a unei limbi concrete (și ca atare poate pur și simplu să lipsească în unele limbi), ci, asemenea modului imperativ, pot în anume texte să exprime un îndemn. Astfel, deși în majoritatea cazurilor propozițiile interogative exprimă întrebări, e necesar întotdeauna să se stabilească, în corespundere cu contextul, dacă e vorba într-adevăr de o întrebare, întrucât propoziția interogativă poate să exprime și alte funcții ale textului, nu numai întrebarea: cf. *Cine știe?* (it. *Chi lo sa?* sau germ. *Wer weiss?*) ca expresie a îndoielii. Și viceversa: o întrebare poate să se exprime și altfel decât printr-o frază interogativă. De remarcat, că textul posedă și categorii ce nu au forme de expresie în limbile concrete, cum ar fi răspunsul, obiecția ș. a. m. d. De aceea, astfel de categorii ale limbilor concrete cum sînt „modul imperativ“, „negarea“, „forma interogativă“, trebuie să fie net delimitate de așa categorii ale textului ca „îndemnul“, „refuzul“, „întrebarea“, „răspunsul“, „obiecția“ ș. a. m. d. Un text consistă nu pur și simplu din propoziții, cum se crede de obicei, ci din propoziții care îndeplinesc o anumită funcție textuală. E mai bine să se spună că ceea ce e exprimat prin aceste funcții (și nu coincide numaidecît cu propoziția) este tocmai o parte componentă a textului. Dacă textul constă dintr-o singură propoziție, nu e drept să se creadă că ea epuizează textul. Acesta e redat printr-o propoziție care exprimă o anumite funcție textuală condiționată situativ. Prin urmare, una și aceeași propoziție a unei limbi poate să îndeplinească funcții textuale cu totul diferite.

3.2.1. Deosebirea dintre desemnare, semnificare și sens corespunde diferitelor structuri ale conținutului glotic, care pot fi detectate în orice act de vorbire: un act de vorbire se pune în relație cu „realitatea“, adică cu un fapt extraglotic, cu ajutorul unor anumite categorii ale unei limbi concrete, îndeplinind o anumită funcție textuală. Desemnarea este legătura cu extragloticul sau chiar însuși acest extraglotic, fie real, fie fictiv (fapt imaginar). Semnificarea este conținutul impus de către limbă. Sensul este un conținut glotic particular, care se exprimă într-un anumit text prin mijlocirea desemnării și semnificării, dar și fără ele. Astfel, exemplele aduse de noi mai sus ca ilustrații ale pluralității și numărului plural corespund unei singure desemnări, însă nu au una și aceeași semnificare, ceea ce se manifestă în construcțiile latine întrebate în acest scop. La fel *Caesar Pompeium vicit — Pompeius a Caesare victus est; A este mai mare decât B — B este mai mic decât A; La porte est fermée — La porte n'est pas ouverte* desemnează unul și același fapt extraglotic, dar prin semnificări diferite. Și invers, construcția *cu X* poate desemna lucruri diferite prin aceeași semnificare, deoarece deosebirea de desemnare nu au aici expresie glotică, ci sînt redată prin context, situație, precum și prin ceea ce știm despre realitate („cunoașterea lumii“). Același lucru se referă și la engl. *By a real artist, By a new technique* (din exemplele lui N. Chomsky), deoarece limba engleză nu face deosebire în acest caz între agent și modul acțiunii. Același lucru poate fi spus și despre deosebirea dintre semnificare și sens. De exemplu, propoziția *Сократ — смертен* are în limba rusă o singură semnificare și poate fi analizată de gramatica acestei limbi într-un singur fel. Sensul ei însă poate fi cu totul altul în dependență de contextul în care

apare această propoziție: într-un silogism, într-o poezie sau într-o situație obișnuită de toate zilele.

3.2.2. Trebuie distinse, mai întâi de toate, următoarele varietăți ale semnificării:

a) Semnificarea lexicală, adică corespunderea cu ceea ce e cuprins de limbă în lumea înconjurătoare, de exemplu, semnificarea ce rămîne identică în seria de cuvinte *cald — căldură — a încălzi* și deosebește întreaga serie de seria *rece — răceală — a răci*.

b) Semnificarea categorială, ce corespunde modului cum e cuprinsă lumea înconjurătoare de limbă. Aici e vorba de semnificarea părților de vorbire (a substantivului, a adjectivului, a verbului, a adverbului și a subclaselor lor). Astfel, cuvintele *cald* și *căldură* au aceeași semnificare lexicală, dar semnificare categorială diferită; *cald* și *rece* au aceeași semnificare categorială, dar semnificare lexicală diferită. Cuvintele cărora le este proprie atît semnificarea lexicală, cît și cea categorială le numim cuvinte „lexemice“, iar cuvintele care au numai semnificarea categorială și n-o au pe cea lexicală (de exemplu, *eu, acesta, aici, acum*) le numim cuvinte «categoremice».

c) Semnificarea instrumentală este semnificarea morfemelor (indiferent de faptul dacă, sînt cuvinte aparte sau nu). Astfel, *-e* din *case* are semnificarea de «pluralitate»; *-ul* din *omul* are semnificarea de „actualizator“.

d) Semnificarea structurală (sau „sintactică“) este semnificarea proprie îmbinărilor de cuvinte lexemice și categoremice cu morfemele în propoziție, de exemplu, numărul singular, numărul plural, diateza activă, diateza pasivă, aspectul perfectiv, aspectul imperativ ș. a. m. d.

e) Semnificarea ontică, adică cea existențială, care e atribuită fenomenelor ce sînt desemnate printr-o propoziție (semnificarea ontică se înțilnește numai în propoziție), de exemplu, caracterul afirmativ, interogativ, imperativ etc.

Diferența dintre semnificarea structurală și cea ontică e analogă, într-o anumită măsură, cu diferența dintre semnificarea lexicală și cea categorială a cuvîntului: semnificarea structurală a propoziției vizează ceea ce e desemnat, pe cînd semnificarea ontică vizează ceea ce există ca un desemnat. Astfel, propozițiile *Ion a citit cartea, Ion n-a citit cartea, A citit Ion cartea?* sînt identice ca structură. Ceea ce e diferit, e semnificarea lor ontică, deoarece aici unuia și aceluiași fapt îi este atribuită o existențialitate diferită.

3.3.1. Gramatica generativă transformațională, în forma în care există în prezent, corespunde (în ciuda închipuirii pe care și-o face majoritatea transformaționaliștilor, care cred că ei dau descrieri ale limbilor concrete) nivelului vorbirii și desemnării. În acest caz este indiferent dacă în calitate de structură de adîncime se ia structura sintactică, menită să „determine“ așa-zisul meaning, sau dacă structura de adîncime coincide cu meaning-ul și în cazul transformărilor punctul de plecare este structura «semantică», deoarece meaning-ul în discuție este în ambele cazuri desemnarea extraglotică, conținutul gîndirii ca atare, și nu conținutul gîndirii prezentat în corespundere cu legile unei limbi concrete. Din această cauză se consideră „sinonime“, deci structuri de suprafață reflectînd aceeași structură de adîncime, perechile de tipul *Caesar Pompeium vicit — Pompeius a Caesare victus est; A este mai mare decât B —*

B este mai mic decât A; La porte est ouverte — La porte n'est pas fermée, care în fiecare caz concret corespund unei singure desemnări, însă reflectă câte două semnificări structurale. În realitate asemenea perechi nu sînt sinonime (nu au una și aceeași semnificare) din punct de vedere glotic, ci sînt pur și simplu echivalente ca desemnare. Ele sînt, după cum se spune, sinonime „cognitive”: unitatea lor se bazează fie pe cite un fapt concret desemnat, fie pe conținutul gândului, adică ea este dată în afara limbii. Desigur, o asemenea unitate poate fi stabilită și în grupuri mai mari de enunțuri: *Legati venerunt ut pacem peterent — Legati venerunt qui pacem peterent — Legati venerunt pacem petentes — Legati venerunt pacem petituri — Legati venerunt ad pacem petendam — Legati venerunt pacem petitum — Legati de pace venerunt — Legati pacis petendae causa venerunt* etc. ('Au venit legați să ceară pace').

Dimpotrivă, gramatica transformatională consideră «polisemantice», adică polivalente din punctul de vedere al meaning-ului, de exemplu, construcțiile ce corespund germ. *mit X (mit dem Messer 'cu cuțitul', mit Hans 'cu Hans', mit Freude 'cu bucurie')* sau engl. *by X (by a real artist 'de către un adevărat pictor', by a new technique 'printr-o tehnică nouă', by the new methods 'cu metode noi')*, unde, deși avem de-a face cu desemnări diferite, e prezentă doar cite o singură semnificare structurală. Cu alte cuvinte, ceea ce e identic în desemnare, se consideră identic din punct de vedere gramatical, în ciuda semnificării glotice diferite, iar ceea ce e diferit în desemnare se socotește diferit sub aspect gramatical, în ciuda identității de semnificare în limbă. Așadar, în fiecare caz baza o constituie desemnarea. Unica „metodă de stabilire a faptelor”, aplicată de gramatica transformatională, adică parafraza, se bazează și ea pe desemnare. Deși în gramatica transformatională se consideră ambiguă și cazurile ca *old men and women*, în care într-adevăr avem de-a face cu două semnificări (*old men + women, old + men and women* 'bărbați bătrîni și femei' și 'bărbați bătrîni și femei bătrîne'), totuși astfel de cazuri se reduc la combinații ce țin de structura de suprafață (N. Chomsky) și se recunoaște că ele pot fi examinate și într-o „gramatică structurală” obișnuită, fiind vorba, de fapt, doar de niște cazuri de sincretism sintactic. Cele spuse se referă și la exemple ca *They are flying planes* ('Ei conduc avioane' sau 'Ele sînt avioane în zbor'), *How good meat tastes* ('Ce gust are carnea bună' sau 'Ce gust bun are carnea').

Se înțelege, echivalențele — în special cea activ-pasivă, iar în parte și cea afirmativ-negativă — pot lăsa impresia că aceste enunțuri sînt legate unul de altul și în plan sintactic (adică prin intermediul sintaxei limbii). Totuși, „sinonime cognitive” sînt și enunțurile de tipul *Ion e feciorul lui Petru — Petru e tatăl lui Ion; Aristotel a fost discipolul lui Platon — Platon a fost învățătorul lui Aristotel; El are o catedră la Universitatea din Tübingen — Universitatea din Tübingen îl are printre profesorii săui, pînă și In livada mea degrabă se vor coace merele — In livada mea merii au terminat de înflorit* (Ungeheuer), perechi de enunțuri în care pare foarte greu să se găsească aceeași structură de adîncime. Nu prea rațională este și afirmația cum că în cazurile *by a real artist, by a new technique* interpretarea diferită ar fi legată nu cu desemnarea extraglotică, ci cu faptul că, deși se spune *A real artist painted the portrait* 'Un adevărat pictor a pictat portretul', nu se spune **A new technique painted the portrait* 'O tehnică nouă a pictat portretul'.

Aceste enunțuri, la rîndul lor, sînt condiționate numai de desemnare, deci, în ultimă analiză, de „cunoașterea realității”, adică de faptul că pictează, de obicei, pictorii, iar nu tehnica. Tot atît de clar este și faptul că acest lucru e legat nu de limba engleză, ci de vorbire în genere.

Expresiile citate de tipul *Caesar Pompeium vicit — Pompeius a Caesare vinctus est* sau de tipul *mit X* sînt într-adevăr „sinonime” (reciproc înlocuibile) în vorbire în primul grup și polivalente în vorbire în grupul al doilea, ceea ce, însă, nu e legat de anumite limbi concrete, în care are loc fenomenul contrar, ci are loc tocmai datorită faptului că vorbirea e legată cu desemnarea. Gramatica care stabilește asemenea identități și asemenea diferențe, poate fi doar o gramatică a vorbirii, nu gramatica unei limbi concrete. Ce e drept, regulile transformationale se formulează, de obicei, pentru o singură limbă. Dar acest lucru se face fără să se țină cont de funcțiile glotice dintr-o limbă concretă: diferite funcții glotice sînt identificate de baza unității desemnării, iar funcțiile unice ale limbii sînt delimitate pe baza diferenței desemnării — calea gramaticii transformationale duce de la desemnarea conținutului gândirii — de la designatum — la vorbire, ocolind funcțiile limbilor: aceasta este o gramatică onomasiologică. La drept vorbind, aici e vorba nu de regulile limbilor, ci de regulile vorbirii, pe care le utilizează fiecare limbă. De notat că aici nu e cazul să ne oprim la o singură limbă, întrucît expresia germană *mit dem Messer 'cu cuțitul'* (desemnare instrumentală) e echivalentă nu numai cu alte expresii germane, cum sînt, de exemplu, *mit Hilfe eines Messers 'cu ajutorul unui cuțit', unter Benutzung eines Messers 'folosind un cuțit'*, ci și cu lat. *cultro*, rus. *ножом* ș. a. m. d. Deci, de la unul și același conținut al gândirii se poate ajunge, prin diferite transformări, la vorbirea în diferite limbi. De aici și provine „universalitatea” cea des menționată și postulatată a gramaticii transformationale: această „universalitate” există tocmai în forma generalului impus prin unitatea lumii extraglotice.

3.3.2. Cu totul alta este starea de lucruri în lingvistica structural-funcțională. Această lingvistică face apel, cît se poate de clar, la diferența dintre structurile limbilor concrete în ce privește atît expresia, cît și semnificarea. Pînă și structuralismul „antisemantic” apelează, în ultimă analiză, la semnificarea fixată într-o limbă concretă.

Pentru gramatica structural-funcțională expresiile *Caesar Pompeium vicit și Pompeius a Caesare vinctus est* nu sînt sinonime, ele sînt diferite în ce privește semnificarea. Pentru această gramatică interesează nu echivalența expresiilor *mit einem Messer, mit Hilfe eines Messers, unter Benutzung eines Messers* ș. a. m. d., ci distincția dintre ele în limbi concrete. Această gramatică nu caută parafraze aplicabile doar în legătură cu o anumită întrebare a unei forme, ci parafrazele aplicabile în toate cazurile de folosire a formei, adică, la drept vorbind, ea caută definirea funcțiilor limbilor concrete. Pentru această gramatică, expresiile de tipul germ. *mit X* sau engl. *by X* nu sînt nicidecum ambiguë sau polisemantice din punctul de vedere al limbii, ele sînt doar nedefinite în ce privește desemnarea. Posibilitățile diferite de desemnare ale acestor construcții sînt interpretate, din acest punct de vedere, ca „varianțe ale semnificării” în vorbire. Unitatea desemnării, ce apare ca atare în gramatica transformatională, aici e divizată, odată ce nu corespunde unei singure funcții dintr-o limbă concretă, și viceversa, ceea ce e divizat în gramatica transformatională din cauza polivalenței desemnării, e exami-

nat ca o unitate, dacă polivalența rămîne în cadrul uneia dintre funcțiile acestei limbi. Ceea ce vrea să descrie această gramatică, este, oricum ar fi, o limbă concretă, adică ea însăși ca o structură paradigmatică la diferite nivele, nu vorbirea într-o limbă, determinată nu numai de limbă. Această gramatică tinde să stabilească modul cum sînt structurate limbile concrete, nu cum se vorbește în aceste limbi concrete.

3.3.3. Lingvistica textului ca atare reflectă, desigur, nivelul textului, deci, sensul. Poate să fie structurală sau generativă, dar aceasta este doar o problemă a prezentării, deoarece structurile pe care le poate stabili în această calitate sînt specifice pentru text și determinate de sens, fără să fie structuri ale unei limbi concrete, structuri condiționate prin semnificare. De notat că, într-un text, „desemnatoare” („signantia”, „signifiants”) ale unui sens devin nu numai expresiile din vorbire ca atare, ci și ceea ce e exprimat în limbă ca semnificare și desemnare (situații, persoane etc.), care de asemenea sînt semne.

Ce e drept, astăzi în lingvistica textului sînt deseori incluse și cercetările acelor funcții ale unei limbi care ies din cadrul unor propoziții, adică, așa funcții cum sînt legătura dintre propoziții, continuarea, anticiparea, enumerarea ș. a. m. d., („analiza suprafrazică”), însă în acest caz se stabilesc relații nu cu textul ca un nivel de limbă în genere, ci cu textul ca un nivel al structurării gramaticale într-o limbă concretă luată aparte. Asemenea cercetări se includ pur și simplu în cercetările asupra limbilor concrete, nu în lingvistica textului.

3.4. Direcțiile științifice se completează reciproc (sînt complementare), cînd una din ele nu poate, bazîndu-se pe principiile, tezele fundamentale și criteriile sale, să rezolve și nici chiar să pună în mod întemeiat problemele altor științe. Dar tocmai așa stau lucrurile în direcțiile lingvisticii examinate de noi.

Intr-adevăr, gramatica transformațională nu poate să rezolve problemele din domeniul lingvisticii structural-funcționale (stabilirea și delimitarea categoriilor și funcțiilor limbilor concrete și a paradigmatelor respective). Acest lucru se întîmplă, în primul rînd, din cauza că, la o examinare a limbii, bazată pe desemnare și pornind de la desemnare, aceste categorii și funcții nu pot să se manifeste ca atare. În al doilea rînd, lucrurile stau așa întrucît regulile pot să vizeze, la drept vorbind, doar operațiile, dar într-o limbă sînt operaționale numai combinațiile și procesele sintagmatice, pe care le numim „transformații reale” (de exemplu, în cazul formării cuvintelor), nu categoriile și funcțiile limbilor concrete, care sînt mărimi opozitive ce pot fi privite doar ca motivare a aplicării limbii. Pe de altă parte, lingvistica structurală nu poate să rezolve problemele gramaticii transformaționale; ea nu poate nici să le pună, deoarece desemnarea corespunde nivelului vorbirii, nu celui al limbilor concrete: de aceea în cazul unei asemenea examinări a limbii categoriile desemnării ce sînt proprii vorbirii nu apar ca unități, dacă nu coincid cu categoriile limbilor concrete. În gramatica transformațională obiect de cercetare devin, la drept vorbind, categoriile vorbirii, pe cînd categoriile limbilor concrete rămîn pe ultimul plan. Aceste categorii sînt luate în mod implicit drept un dat, sesizarea lor rămînînd de domeniul intuiției. Gramatica structural-funcțională, dimpotrivă, cercetează categoriile și funcțiile limbilor concrete, de domeniul intuiției rămînînd categoriile vorbirii. Într-o gramatică transformațională completă a limbii desemnarea unică pentru *mit dem Messer, unter Benutzung eines Mes-*

sers, mit Hilfe eines Messers ('cu cuțitul, cu ajutorul unui cuțit, folosind un cuțit' etc.) va figura într-un loc, iar construcția *mit X* va apărea în locuri diferite în dependență de echivalențele examinate. Totodată, în gramatica structural-funcțională o unitate funcțională va figura într-un loc, iar diferitele moduri echivalente de desemnare vor apărea în locuri diferite. De aceea gramatica unei limbi trebuie, la drept vorbind, să fie scrisă de două ori: ca o gramatică a limbii în forma sistemului paradigmatic și ca o gramatică a vorbirii în această limbă, adică ca un sistem de reguli de trecere de la conținutul gîndirii spre acte de vorbire, trecere efectuată cu ajutorul unei limbi concrete. De notat că acest fapt a fost relevat deja de către Georg von der Gabelentz (în 1891), care a făcut distincție între gramatica analitică și cea sintetică.

Tot așa gramatica transformațională și lingvistica structural-funcțională nu pot rezolva problemele lingvisticii textului ca atare. În primul rînd, n-o pot face deoarece, punînd problema în felul lor, sînt nevoite să facă abstracție de condiționarea situațională a textelor. În al doilea rînd, e vorba că desemnarea și semnificarea apar într-un text în calitate de instrumente ce servesc pentru exprimarea sensului. Totuși, nici lingvistica textului ca atare nu poate rezolva problemele gramaticii transformaționale și ale lingvisticii structural-funcționale, deoarece în perspectiva sensului categorii diferite ale desemnării și ale semnificării se reduc deseori doar pînă la dimensiunile unei funcții a textului și, viceversa, categorii unice ale desemnării și semnificării se descompun deseori în funcții diferite ale textului. Incercările de a explica funcțiile limbilor concrete, de exemplu, ale timpurilor verbale, pe baza formelor de text (cum sînt comunicarea sau povestirea) trebuie să se considere eșuate. După cum îmi pare însă, acest fel de a aborda problema implică un cerc vicios: timpul este narativ nu din cauză că se întrebuintează în povestiri, ci dimpotrivă, se întrebuintează în povestiri din cauză că, datorită semnificării sale glotice, are caracter „nativ” (adică potrivit pentru povestire).

4. Sper că am reușit să arăt complementaritatea direcțiilor lingvisticii moderne. Complementaritatea practică, adică colaborarea rațională dintre aceste direcții, depinde, totuși, de faptul dacă lingviștii vor putea să renunțe, la invadarea domeniului străin și la pretențiile la exclusivitate, adică de faptul dacă reprezentanții acestor direcții vor putea să înțeleagă că, deși vorbesc despre același fenomen, o fac din diferite unghiuri de vedere și la nivele diferite.

Traducere din limba rusă de MARC GABINSCHI